

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.3 Политически науки (Политология)
Факултет: Философски
Катедра: Политология
Софийски университет "Св. Климент Охридски"

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Теодора Иванова Калейнска, ВТУ "Св.св. Кирил и Методий"

за дисертационния труд на Марио РУСИНОВ

на тема „Политическата корупция при обществените поръчки в България като инструмент за завладяване на държавата (2009–2022)“

представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор по политология“, в професионално направление 3.3 Политически науки (Политология)

Научен ръководител: доц. д-р Милен Любенов

Основание: Заповед на Ректора на СУ „Св.Климент Охридски“ № РД-38-772/22.12.2025

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите.

След разглеждане на представените материали по настоящата защита, в качеството си на рецензент потвърждавам следните факти:

- (1) Обучението е осъществено в редовна форма на докторската програма на СУ „Св.Климент Охридски“ по „Политология“ – Български политически процес;
- (2) За публична защита дисертационният труд е обсъден и предложен от катедра „Политология“ при Философски факултет на СУ, протокол № 2/04.11.2025г.;
- (3) Приемам, че са спазени всички процедурни и законови изисквания по насрочената процедура по публична защита;
- (4) От представените ми материали мога да заключа, че дисертантът е изпълнил минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и съответно по чл. 24, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ;

- (5) Авторефератът съдържа необходимите елементи и информация, които съответстват на/и адекватно отразяват съдържанието на дисертационния труд;
- (6) Представена е справка за необходимите публикации, във връзка с темата на дисертацията – 4 публикации (1 на английски език), в реномирани научни издания, и 1 публикация под печат, които отразяват отделни проблеми от дисертационното изследване.

Представеният дисертационен труд е подготвен в рамките на обучението в докторската програма на катедра „Политология“ при Философски факултет на СУ „Климент Охридски“. Представеният труд се състои общо 187 страници, от които 156 страници активен текст, 6 приложения с проведеното емпирично изследване и дълбочинни интервюта, и 46 фигури, библиографска справка се състои от над 180 източника – книги, статии, официални документи, онлайн публикации, нормативни и административни документи, в това число и електронни на български и английски езици. Представената библиографична справка на докторант Марио Русинов представят неговия последователен интерес към теорията и реалната практика, а работата му в неправителствени организации обогатяват неговите практически примери, проекти, умело съчетавайки теория и практика. Цялостната работа е написана на четим език и стил, демонстрирано е много добро познаване на категории, факти, събития, политики, акуратно е боравено с данните и резултатите от проведеното изследване. Цитиранията са коректни, спазени са приетите академични стандарти за цитиране.

2. Актуалност и значимост на темата

Темата на дисертационния труд „Политическата корупция при обществените поръчки в България като инструмент за завладяване на държавата (2009–2022)“ е изключително актуална както в научен, така и в обществено-политически план. Политическата корупция и по-специално корупционните практики в сферата на обществените поръчки, представляват едно от най-сериозните предизвикателства пред демократичното управление в България след 1989 г. В последните години въпросът за „завладяването на държавата“ се превърна в ключово понятие както в академичния дебат, така и в публичния и медийния дискурс.

Актуалността на изследването се засилва от няколко фактора. На първо място, обществените поръчки са основен канал за разпределение на публични ресурси, като обемът на средствата, преминаващи през тях, създава високи стимули за търсене на рента. На второ място, България системно заема неблагоприятни позиции в международните индекси за корупция, върховенство на закона и свобода на медиите. Не на последно място, липсата на ефективни осъдителни присъди по дела за корупция по високите етажи на властта поражда необходимост от задълбочен научен анализ на структурните и институционалните механизми, които възпроизвеждат корупционните практики.

В този контекст дисертационният труд на Марио Русинов отговаря на ясно формулирана обществена и научна потребност. Авторът не се ограничава до описателен или нормативен анализ, а си поставя амбициозната задача да изследва корупцията като системно възпроизвеждан феномен, свързан с политическите цикли, елитните конфигурации и институционалната архитектура на българската държава. Изследването притежава висока добавена стойност, тъй като предлага комплексен и многопластов подход към изучаването на проблема.

Изследователският проблем е ясно и прецизно формулиран. Основният въпрос, който ръководи дисертационното изследване, е как политическата власт структурира и възпроизвежда политическата корупция като стратегия за завладяване на държавата и как това се проявява в обществените поръчки в България за периода 2009–2022 г. Докторантът определя обекта на своето изследване /политическата корупция в сферата на обществените поръчки в България, разглеждана като инструмент на завладяване на държавата, както и предметът на изследване /корупционният риск и политическият фаворитизъм в обществените поръчки в България за периода 2009-2022г./

Основна хипотеза на изследването е „че корупционните практики при обществените поръчки в България не се обуславят от обективни фактори на риска, а се възпроизвеждат системно при смяната на политическите мандати като стратегия за поддържане и пренареждане на елитите“. Формулираната основна хипотеза е теоретично обоснована и методологически проверяема. В този контекст са поставени и формулираните три помощни хипотези, които авторът задълбочено разглежда. Авторът изхожда от разбирането, че корупционният риск при обществените поръчки не се обуславя предимно от обективни фактори, а се възпроизвежда системно при смяната на политическите мандати като инструмент за поддържане и пренареждане на елитите. Поставените изследователски задачи са логически последователни, добре структурирани и напълно съответстват на изследователския въпрос. Те обхващат както теоретичната концептуализация на ключовите понятия, така и избора и прилагането на адекватна методология, анализа на обемни емпирични данни и формулирането на обобщени изводи и препоръки.

Може да се заключи, че целите и задачите на дисертацията са ясно дефинирани и последователно реализирани в хода на изследването.

3. Анализ на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е с обем от 187 страници, активен – 156 страници и е структуриран в увод, четири основни глави, заключение, библиография и списък на приложения и фигури. Избраната структура е логически издържана, ясно подчинена на изследователските цели и позволява последователно преминаване от теоретична концептуализация към емпиричен анализ и обобщаващи изводи. Съотношението между теоретични, методологически и емпирични части е балансирано и отговаря на добрите академични стандарти в политологичните изследвания.

В уводната част авторът убедително аргументира актуалността и значимостта на избраната тема, като я ситуира в контекста на съвременния академичен дебат за политическата корупция и завладяването на държавата, както и в рамките на конкретната българска политическа и институционална среда. Уводът демонстрира ясно осъзнаване на изследователската празнина, която трудът си поставя за цел да запълни. Формулирани са ясно основният изследователски въпрос, работните хипотези и седем конкретни изследователски задачи. Аргументиран е и изборът на времеви обхват (2009–2022 г.), който позволява анализ на няколко последователни политически цикъла, както и фокусът върху обществените поръчки като ключов механизъм за разпределение на публични ресурси и потенциален канал за корупционни практики. Уводът изпълнява успешно функцията си да подготви читателя за последващото теоретично и емпирично изложение.

Първата глава /Теоретична рамка/ е посветена на систематичен и критичен преглед на основните теоретични подходи към изследването на корупцията. Авторът демонстрира задълбочено познаване на класическите и съвременните дебати, като проследява еволюцията на научните интерпретации – от моралисткия и ревизионисткия

подход, през икономическите и рационално-изборни модели, до съвременните институционални и историко-институционални перспективи. Особено внимание е отделено на теориите за принципал и агент, подхода на колективното действие и концепцията за институционализирана корупция. Анализът не е описателен, а критичен, като авторът ясно аргументира ограниченията на доминиращите парадигми при изследване на системна корупция в посткомунистически контексти. Логично и убедително е защитен изборът на историческия институционализъм като основна аналитична рамка, в рамките на която се ситуира и концепцията за завладяване на държавата.

Глава първа изпълнява ролята на стабилна теоретична основа, върху която стъпва целият последващ анализ, и ясно очертава концептуалния апарат, използван в дисертацията.

Втората глава /Методология/ представя методологическата архитектура на изследването и е сред най-силните части на дисертационния труд. Авторът демонстрира високо ниво на методологическа рефлексия и способност да работи с големи масиви от разнородни данни. Подробно е разгледана операционализацията на понятието „корупция“ чрез система от прокси индикатори и корупционни „червени флагове“, съобразени с международната литература и адаптирани към българския институционален и правен контекст с цел разработване на инструментариум, подходящ за спецификата на българския пазар на обществени поръчки.

Представени са ясно източниците на данни, единиците на анализ и логиката на тяхното комбиниране. Особено положително впечатление прави използването на композитни индикатори и прилагането на анализ на главните компоненти, което позволява синтезиране на сложна информация и повишава аналитичната дълбочина на изследването. Методологическите решения са аргументирани, прозрачни и възпроизводими.

Третата глава /Резултати от емпиричното изследване/ е посветена на представянето и анализа на емпиричните резултати и представлява ядрото на дисертационния труд. В нея последователно се прилагат количествени, качествени и мрежови аналитични инструменти за проверка на изследователските хипотези.

Количественият анализ включва регресионни, корелационни и клъстърни анализи, чрез които се изследват връзките между корупционния риск, политическите цикли и характеристиките на възложителите и изпълнителите. Резултатите са ясно представени и интерпретирани в контекста на основната теоретична рамка.

Едно от съществените достоинства на дисертационния труд е, че представените количествени резултати не остават на абстрактно статистическо ниво, а са последователно допълнени и илюстрирани чрез конкретни емпирични примери, дълбочинни интервюта и казусни изследвания. По този начин авторът успява да свърже установените закономерности на макрониво с реално функциониращи механизми на политическа корупция и мрежово завладяване на държавата.

Качественият анализ е допълнен чрез детайлни казусни изследвания, сред които „Орион“, „Водстрой 98“, „Хемусгейт“ и „Тунел Железница“. Тези казуси придават емпирична плътност на анализа и позволяват да се разкрият конкретните механизми на политически фаворитизъм, мрежови зависимости и институционални слабости. Проведените дълбочинни интервюта допринасят за по-добро разбиране на неформалните практики и логиката на действие на ключовите актьори.

Количествените анализи ясно показват, че корупционният риск при обществените поръчки не се обуславя в решаваща степен от обективни фактори като стойност, сектор или териториални характеристики, а нараства и се променя значимо при смяна на политическата власт. Този извод намира пряко потвърждение в анализирани казуси,

при които се наблюдава рязка трансформация в множеството от изпълнители, концентриране на поръчки и поява на „изненадващи печеливши“ компании, тясно свързани с конкретна политическа конюнктура.

Например, резултатите от регресионните и мрежовите анализи, които откриват висока концентрация на възлагания и затворени пазари в определени периоди, се илюстрират емпирично чрез казуса „Водстрой 98“. Той демонстрира как компания с ограничен предходен капацитет бележи внезапен възход при благоприятна политическа среда и аналогично бърз спад при промяна в управлението, което съответства на количествено установените модели на политически фаворитизъм.

По сходен начин казусът „Хемусгейт“ конкретизира статистическите резултати, свързани с повишен корупционен риск при процедури с ограничена конкуренция, анексиране на договори и недостатъчна прозрачност. Докато количественият анализ откроява тези индикатори като системни „червени флагове“, казусният анализ разкрива как те се комбинират на практика в рамките на една политически контролирана инфраструктурна схема.

Казусът „Тунел Железница“ допълва количествените изводи относно ролята на политическите цикли, като показва как при относително сходни проектни параметри се наблюдават съществени промени в изпълнителите, договорните условия и степента на институционален контрол в различни етапи на политическо управление. Този пример онагледява тезата за динамично и конкурентно мрежово завладяване на държавата, изведена от мрежовите и клъстерни анализи.

На по-ранен и по-структурен етап казусът „Орион“ служи като илюстрация на процесите на формиране на устойчиви корпоративно-политически мрежи, които количественият анализ по-късно регистрира като трайни модели на концентрация и повтораемост на изпълнителите. Така казусът функционира като исторически и аналитичен фон за интерпретация на по-късните емпирични данни.

В този смисъл връзката между количествените резултати и казусните анализи е двупосочна. От една страна, статистическите модели предоставят обобщена и възпроизводима картина на корупционния риск, а от друга – казусите придават съдържание и конкретност на тези резултати, разкривайки реалните механизми, актьори и институционални слабости, които стоят зад числата. Именно тази последователна интеграция между различни методи прави емпиричната част на дисертационния труд особено убедителна и аналитично устойчива.

В четвъртата глава и заключителната част авторът обобщава получените резултати и ги позиционира в рамките на съвременния академичен дебат за корупцията и завладяването на държавата. Изводите са логически последователни, ясно изведени от емпиричните анализи и критично съпоставени с утвърдените теоретични модели.

В дискуссионната част е доразвита аналитичната рамка за конкурентно мрежово завладяване на държавата, като резултатите от българския случай са използвани за формулиране на по-общи теоретични обобщения.

Заключението съдържа и препоръки за политики за противодействие на корупцията, които, макар и на по-общо ниво, са логично обвързани с направените емпирични констатации.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационният труд на Марио Русинов съдържа отчетливи научни и научно-приложни приноси, които са резултат от съчетаването на задълбочена теоретична рефлексия, иновативна методология и мащабен емпиричен анализ. В самооценката на

приносите са формулирани 4 приносни момента на дисертационното изследване, които намирам за основателни и напълно защитими. Приносите могат да бъдат обобщени както следва:

Първи принос: Провеждане на мащабно и систематично емпирично изследване на обществените поръчки в България за дълъг времеви период (2009–2022 г.).

Този принос е съществен както поради времевия обхват, така и поради пълнотата на анализа. В българската политологична литература изследванията на корупцията често са фрагментарни, ограничени до отделни случаи, кратки времеви периоди или специфични сектори. Настоящият труд преодолява тази празнина чрез систематично изследване на всички обществени поръчки, приключили с договор, като анализът обхваща множество политически цикли, редовни и служебни правителства, както и национално и местно ниво на управление. Това позволява да се открият дългосрочни структурни закономерности, а не само конюнктурни отклонения, и придава висока обобщителна стойност на направените изводи.

Втори принос: Разработване и усъвършенстване на инструменти за измерване на корупционния риск чрез система от прокси индикатори и композитни индекси.

Авторът прави значим методологически принос, като адаптира и надгражда съществуващи международни подходи за измерване на корупционния риск в обществените поръчки към българския контекст. Използването на набор от „червени знамена“, комбинирани в композитни индикатори чрез анализ на главните компоненти, позволява по-прецизно и многомерно улавяне на корупционния риск. По този начин корупцията не се третира като абстрактно или изцяло нормативно понятие, а се операционализира чрез проверими и възпроизводими измервания. Този инструментариум има потенциал да бъде използван и в бъдещи изследвания, както и от институции и организации, ангажирани с мониторинга на обществени поръчки.

Трети принос: Теоретично разширяване и доразвиване на аналитичната рамка за конкурентно мрежово завладяване на държавата.

В теоретичен план дисертацията допринася за развитието на концепцията за завладяване на държавата, като я разглежда не като статично състояние, а като динамичен процес, протичащ чрез конкуренция между различни политико-икономически мрежи. Чрез въвеждането на мрежов анализ и проследяване на промените в състава на изпълнителите на обществени поръчки при смяна на политическата власт, авторът аргументира тезата за „конкурентно мрежово завладяване“. Този подход надгражда класическите интерпретации на „завладяната държава“ /state capture/ и предлага по-нюансиран прочит, който е особено приложим към посткомунистически контексти като българския.

Четвърти принос: Формулиране на практически приложими препоръки за политики за противодействие на корупцията в обществените поръчки.

На базата на получените резултати авторът извежда конкретни препоръки, насочени към ограничаване на корупционния риск и политическия фаворитизъм. Тези препоръки не се изчерпват с общи нормативни призови, а са обвързани с идентифицираните институционални слабости и рискови практики. По този начин дисертацията притежава не само научна, но и отчетлива научно-приложна стойност, което е особено важно за изследвания в областта на политическите науки. И ако позволи кандидат Русинов и неговия научен ръководител доц. Любенов, то смятам, че спокойно мога да предложа и

Пети принос: Комбиниране на количествени, качествени и мрежови методи в единна аналитична стратегия с цел разработване на инструментариум, подходящ за спецификата на българския пазар на обществени поръчки. Методологическата сила на труда се проявява и в успешното съчетаване на различни изследователски подходи.

Количественият анализ предоставя обобщена картина и статистическа проверка на хипотезите, докато качествените казуси и дълбочинните интервюта разкриват конкретните механизми, чрез които политическата корупция се реализира на практика. Мрежовият анализ допълнително допринася за идентифициране на устойчиви зависимости между политически актьори, възложители и изпълнители. Тази методологическа комбинация придава висока степен на вътрешна валидност и аналитична плътност на изследването.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам сериозни съдържателни критичните бележки. Наред с безспорните научни и методологически достойнства на дисертационния труд, бих предложила и някои критични бележки, които имат по-скоро конструктивен характер и не подкопават основните изводи на изследването, а очертават посоки за неговото бъдещо задълбочаване и развитие. Очаквам Русинов да публикува настоящата работа с цел запознаване на политическите елити с основните изводи и препоръки, до които авторът стига и с надежда препоръките да видят „реален живот“ и приложение.

Считам, че в бъдещи версии на изследването, при публикуване на монографичен труд, би било целесъобразно теоретичната част да бъде допълнително стегната и фокусирана. По-ясното структуриране на теоретичните подходи спрямо тяхната пряка аналитична функция би повишило четимостта и би улеснило връзката между теоретичната рамка и емпиричния анализ. Намирам, че е препоръчително по-детайлно концептуално разграничаване между корупционен риск, индикативни корупционни практики и доказана корупция. Подобно уточнение би укрепило методологическата строгост на изследването и би намалило възможностите за некоректно интерпретиране на резултатите извън академичния контекст. Изследването, при по-нататъшна работа с казусния материал, би могло да приложи по-унифицирана аналитична рамка за сравнение между отделните случаи. Това би позволило по-ясно извеждане на типологии на корупционни механизми и би засилило сравнителния потенциал на качествения анализ. Намирам за добре, ако резултатите от количествения анализ бъдат допълнително съпоставени с алтернативни обяснителни модели и контролни променливи. Подобна стъпка би засилила устойчивостта на направените изводи и би разширила диалога с конкурентни теоретични интерпретации в съвременната литература.

Намирам за полезно, ако политическите и институционалните препоръки, формулирани в заключението, биха могли да бъдат доразвити чрез по-конкретно обвързване с действащата нормативна рамка, с капацитета на съществуващите институции и с реалистични механизми за прилагане, би го направило „по-политологично“. Това би увеличило практическата стойност на изследването и би улеснило неговото използване от публични и граждански актьори. Искам да подчертая, че изследването притежава значителен потенциал за международна видимост. Препоръчително е част от резултатите да бъдат развити в сравнителна перспектива и представени в международни научни публикации, което би позволило по-добро позициониране на българския случай в по-широкия дебат за политическата корупция и завладяването на държавата.

В обобщение, чувствам се задължена да подчертая, че посочените препоръки не предполагат съществени корекции на основните тези и изводи на дисертационния труд, а отразяват потенциала му за по-нататъшно концептуално, методологическо и

емпирично развитие, в което аз съм убедена, водена и от дългогодишните, системни и последователни интереси на докторанта.

Ако ми позволите, не като въпрос, а като ваша прогноза като изследовател и активист в тази област:

Вие сте практик, работещ активно с Антикоруptionния фонд, активно следите вече десетилетие всичко случващо се или по-скоро неслучващо се в България. За страничните наблюдатели и граждани като че ли проблемите в полето на борбата с корупцията, са повече от решенията, а още по-малко от предприетите действия – има/няма ефективна антикорупционна комисия (АКК), инструменти за политически контрол, разследвания срещу високопоставени политици, ефективна реформа в съдебната система, олигархични мрежи, списъкът е повече от дълъг. Вашето лично мнение за „светлината в тунела“!?!

7. Заключение

Дисертационният труд на Марио Русинов представлява сериозно, оригинално и методологически издържано научно изследване. Авторът демонстрира задълбочени теоретични познания, висока аналитична култура и умение за работа с обемни и комплексни емпирични данни. Изводите от дисертационния труд имат потенциал не само да обогатят академичния дебат, но и да послужат като аналитична основа за по-ефективни, целенасочени и институционално устойчиви антикорупционни политики. Преходът от нормативни към аналитично обосновани решения е ключово условие за ограничаване на системната политическа корупция и за повишаване на качеството на демократичното управление.

Считам, че дисертационният труд напълно отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България и правилника на Софийския университет „Св.Климент Охридски“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“.

Предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Марио Русинов образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки.

11.02.2026г.

Доц. д-р Теодора Калейнска